

PROSTORSKO-RAZVOJNE MOŽNOSTI

NA OBMEJNEM OBMOČJU SLOVENIJE IN ITALIJE

SPATIAL DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN SLOVENIA-ITALY BORDER REGION

interdisciplinarna raziskava, *interdisciplinary research*

Tadeja Zupančič Strojan, Manca Plazar Mlakar, Špela Hudnik

Predstavitev nakazuje prispevka ZRS Koper in ljubljanske Fakultete za arhitekturo k razvojnemu projektu v programu Interreg IIIA Italija/Slovenija z naslovom "Poselitveni modeli in tipologije z vidika trajnostnega razvoja v čezmejnem območju Slovenija-Italija". V sooblikovanju sistema kazalcev trajnostnega razvoja na obravnavanem območju in razvojnega modela njegove dolgoročne stabilnosti se soočata faktografski in fenomenološki načrtovalski pristop. Naloga prispeva tudi k soočenju izobraževalnih sistemov, posledično pa k usposobitvi akterjev za skupne planerske in oblikovalske naloge. Oris značilnih prostorskih presekov: Koper - Milje; Štanjel - Devin; Tolmin - Dreka, ki jih obravnavajo predstavljeni podprojekti, ter njihovo merilo obravnave prostora, utemeljujeta potrebo po prilagajanju načrtovalskih pristopov različnim stopnjam občutljivosti naselbinsko-krajinskega prostora.

Koper - Milje: Fizični prostor območja odseva številna nasprotja prostorsko-razvojnih politik, neravnovesij v odnosih med družbenim, naravnim in naselbinsko-kulturnim prostorom. Izhodiščno prevrednotenje elementov in sistemov načrtovanja naj bi vodilo v preobrat prostorskega razvoja.

Štanjel - Devin: Tržaški, predvsem pa Komenski Kras se v primerjavi s preostalima primeroma odlikujeta z veliko mero razvojnih potencialov, ki izhajajo iz avtentičnosti naselbinsko-krajinske zasnove in podobe, ter iz vitalnosti družbenega prostora, ki ga soustvarja. Ohranitev in obogatitev le-tega se kaže kot njegova konkurenčna prednost v širšem regionalnem prostoru.

Tolmin - Dreka: Obravnavano področje je naselbinsko-krajinsko občutljivo, hkrati pa demografsko v primerjavi s preostalima najbolj ogoroženo. Zato posebna pozornost velja iskanju preživetvenih možnosti v njem.

ZUPANČIČ-STROJAN, Tadeja, GABRIJELČIČ, Peter, FIKFAK, Alenka, HUDNIK, Špela idr. Modelli e tipologie insediative nell'ottica della sostenibilità ambientale nelle aree transfrontaliere Italia-Slovenia = Poselitveni modeli in tipologije z vidika trajnostnega razvoja v čezmejnem območju Slovenija-Italija = Sustainable settlement models and typologies for transborder territories. Trst: Dipartimento progettazione architettura e urbana, 2004. 7 zv., ilustr. [COBISS.SI-ID 1692036]

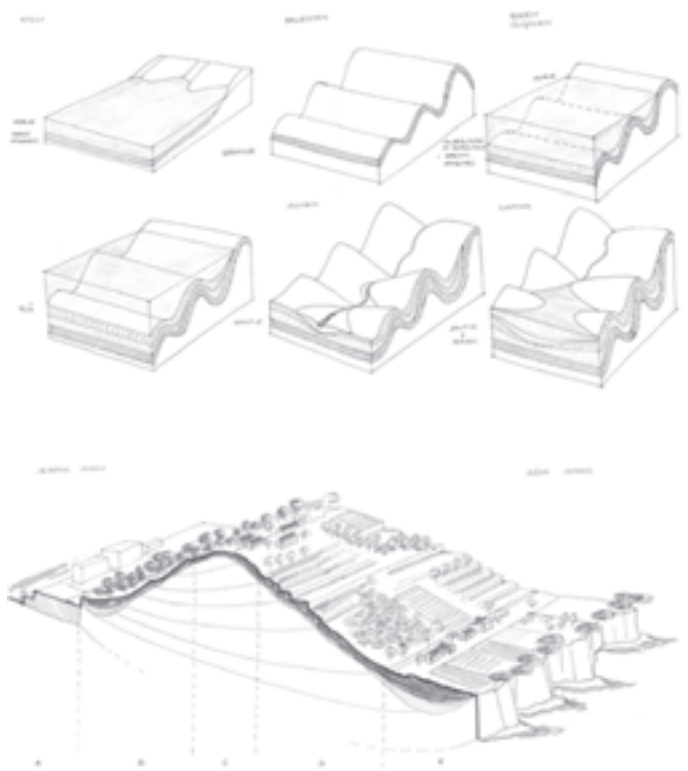
Nosilec naloge je Regija "Friuli Venezia Giulia", ključni izvajalec Univerza v Trstu (Oddelek za arhitekturo in urbanizem), slovenski regijski partner ZRS Koper, drugi partnerji: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, "GreenLab Area Science Park" Trst, Univerza v Vidmu, Tehniška univerza na Dunaju. Soavtorji: Ilaria Garofolo, (tudi koord.), Paola Di Biagi, Elena Marchigiani, Alessandra Marin, Stefano Alonzi, Vittorio Torbianelli, Sara Basso, Sebastiano Roveroni, Manca Plazar, Giancarlo Vieceli, Tadeja Zupančič Strojan, Peter Gabrielčič, Alenka Fikfak, Andreas Voigt, Marco Apollonio, Boštjan Bugarič, Claudia Ferluga, Vera Volejnikova, Mauro Bertagnin, Špela Hudnik, Sandro Fabbro

Manca Plazar Mlakar
Ankaran - Milje

Fizični prostor Ankaranskega in Miljskega polotoka odseva številna nasprotja prostorsko-razvojnih politik na obeh straneh

meje ter neravnovesij v odnosih med družbenim, naravnim in naselbinsko-kulturnim prostorom. Izhodiščno prevrednotenje elementov in sistemov načrtovanja naj bi vodilo v iskanje novega ravnotežja v prostoru. Cilj slovenske skupine, ki je sodelovala na delavnici "Ankaran - Milje", je bil razložiti in napovedati prostorske razvojne trende na sub-regionalni ravni s povezavo fenomenološkega in faktografskega pristopa.

Kompleksno analizo prostorskih struktur in prostorskih fenomenov so študentje pripravili v prvem delu prostorske delavnice. Da bi dosegli zastavljeni rezultat - celovito razumevanje dinamike razvoja prostora - so izdelali različne analize: od geomorfološke, do pedološke, ekološke, antropogene strukture in poselitvene strukture. Skupini z obeh strani meje sta se nekajkrat sešli, uskladili metodologije, pristope in način predstavitve ter razpravljali o odprtih vprašanjih.

Slika 1: Razumevanje fenomenologije prostora s pomočjo analize.
Understanding of space phenomenology through analyses.

Na podlagi razumevanja prostorske razvojne dinamike smo izbrali nabor kazalcev, s pomočjo katerih preverjamo in nadziramo prostorsko dinamiko v preteklosti. Z istim naborom kazalcev razvijamo prostorske dinamične sestavine v štirih različnih prihodnostih, ki jih izražajo štirje scenariji: scenarij trenda, scenarij "Laissez faire", ekološki scenarij, ter vzdržni scenarij.

Na obravnavanem območju smo izbrali tri naselja (Ankaran, Spodnje Škofije, Jelarji) in jih uporabili kot sonde, v katerih smo preverjali dinamiko prostora v preteklosti (1975, 1992, 2002) in v štirih različnih prihodnostih (čez deset let), ki jih izražajo scenariji. Izbrani nabor kazalcev je povezan z vsemi tremi pogloblitimi skupinami kazalcev: naravnimi, socialnimi in kulturnimi.

Poglavitni rezultati delavnice so prikazani v obliki modela, prikazujočega izbrane kazalce, ki označujejo razvoj posameznega kazalca v preteklosti in v vsaki od štirih možnih prihodnosti, opredeljenih s scenariji. Rezultati predstavljajo osnovo za seminarsko delo študentov v drugem semestru.

Mentorji: prof. mag. Peter Gabrijelčič, dr. Manca Plazar Mlakar, mag. Marko Apollonio; Sodelujoči študentje: Andreja Ravljen, Špela Marn, Janez Grom, Jaka Soklar, Jasmina Pišek

dr Manca Plazar Mlakar
Studio Mediteranea
studio.mediterana@siol.net

Tadeja Zupančič Strojjan
Komenski in Tržaški Kras

Cilj slovenskega prispevka h kraški delavnici je bil podobno kot v prvem primeru usmerjen k povezovanju faktografskega pristopa s fenomenološkim. Izhodišča študentskih analiz so izhajala iz ugotovitev naloge prof. mag. Petra Gabrijelčiča z naslovom Varstvo in urejanje kulturne krajine. (Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, 1985.). Faktografski pristop prevladuje v pripravi seznama možnih kazalcev trajno uravnoteženega razvoja v regionalnem prostoru v okviru predhodne projektne faze. V fenomenološki nadgradnji pa se ob oblikovanju razvojnih scenarijev osmišlja tudi izbor kazalcev. V nalogi so prikazani in preverjeni trije scenariji: kulturološki (trajno uravnotežen), svobodni (ki ga vodi ekonomija, progresivni) in disperzni (nepredvidljivi, spontani). Izbor kazalcev o naravnih pogojih, o družbenem okolju in o posledicah družbenega prilagajanja fizičnega prostora dopolnjujejo tudi kazalci medsebojnih razmerij med naravnimi pogoji in njihovo preobrazbo. Preverjanje ključnih točk (Štanjela, Komna in Devina) kaže pogoje v mikroregiji izbranega prereza Komenskega in tržaškega Krasa.

Rezultati projektne faze so predstavljeni v obliki fotografij fizičnih modelov, ki vizualizirajo stanje izbranih kazalcev v različnih časovnih okvirih skozi scenarije preverjanja. Služijo kot izhodišče za podrobne naloge v okviru predmeta Projektiranje in kompozicija na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo v tekočem semestru.

Kraško študijo kot celoto bi lahko ocenili kot prispevek k preverjanju komplementarnosti pristopov projektnih skupin z obeh strani meje, z dveh različnih arhitekturnih šol. Namesto delitve območja in uporabe iste metodologije prevlada soglasje o izboru "prereza" kot prve "rdeče niti naloge"; komplementarnost pristopov pa kot druge. Vloge v okviru projektnih skupin so namreč komplementarne: slovenski pristop je krajevno orientiran, problemski v različnih merilih; italijanski pa je tematski, in sloji celotno regijo na prekrivajoče se sisteme. Tako vsak prepoznava tendence in oblikuje scenarije na svoj način; rezultati pa so komplementarni in izhodišče za pogajalske procese.

Razvojni potenciali Krasa, ki izhajajo iz avtentičnosti naselbinsko-krajske zasnove in podobe, ter vitalnosti družbenega prostora, ki ga soustvarja, ob preverjanju razvojnih scenarijev se kažejo kot konkurenčna prednost v širšem prostoru.

Mentorji: prof. mag. Peter Gabrijelčič, doc. dr. Tadeja Zupančič Strojjan, asist. dr. Alenka Fikfak
Sodelujoči študentje: Katja Arnejšek, Laura Kropušek, Maja Sapundžić, Mojca Naglič, Andraž Hojnik, Andreja Pikelj

doc dr Tadeja Zupančič Strojjan
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo
tadeja.zupancic@arh.uni-lj.si

Špela Hudnik Prostorska vizija čezmejnega povezovanja med občinama Tolmin in Dreka

Z vzpostavitvijo schengenskega prostora teritorialna nepropustnost ni več mogoča. Prostor zahteva nove definicije kontinuitete nekdanjih skupnih mestnih in krajskih potez in njihove vpetosti v sodoben evropski teritorialni in globalni kontekst. Zato je povezava obmejnih občin Tolmin in Dreka nujna posledica časa vse večje mednarodne soodvisnosti in hkrati praktičen primer preverjanja metodologije skupnih čezmejnih pristopov urejanja prostora. Dva dosedaj avtonomna teritorija skušamo vpeti v nove urbane sisteme, mreže učinkovitega pretoka in interakcije, kjer meja postane nevidna črta sodobnega evropskega teritorija.

Fenomenologija študijskega primera Tolmin - Dreka/Drenchia predstavlja teritorij, ki ima močno poudarjene poteze naravnih (gore, pobočja, reke, doline) in umetnih - političnih meja. Tolmin kot gospodarsko središče, v nadaljevanju gruščaste vasi vzdolž glavne ceste po dolini Soče in 14 razpršenih vasi po JZ pobočju Kolovrata (Dreka/Drenchia), vpetih v ustja rek Soče, Tolminke in Nadiže so le osnovne informacije v kontekstu krajske slike, njenih geomorfoloških značilnosti in teritorialne razgibanosti, pedoekologije, antropogene členitve, ekologije, socialne strukture in naselij. Z identifikacijo prostora in njegove problematike vzpostavimo sistem možnih razvojnih potencialov.

Na podlagi terenskih analiz, intervjujev z regionalnimi predstavniki, predstavniki lokalnih skupnosti in lokalnim prebivalstvom so podani problemi in posledično nove teritorialne razvojne možnosti. K problemom sodijo: ozka in zaprta dolina Soče, prečna komunikacija, omejena dostopnost, povezava z večjimi mestnimi centri, ločenost teritorija Tolmin - Dreka/Drenchia, razvojna stagnacija, ambientalni viri, visoka stopnja zaščitenosti, ljudska arhitektura, zapuščen teritorij, hiše, vasi (14 razpršenih vasi - Dreka), razdrobljena lastnina, parcelacija, nizek ekonomski standard, nizka socialna struktura, upadanje rasti prebivalstva, sočasnost dveh različnih etničnih skupin: Slovenci in Italijani, program, ni razvojne vizije. Možnosti pa ponujajo: nedotaknjena narava (reke - Soče, Tolminke in Nadiže, gore, jame, gozd, ...), dober potencial za razvoj turizma, potencial pridobivanja alternativnih virov energije (les, voda).

Identifikacijski karton (po metodologiji prof. mag. Petra Gabrijelčiča) predstavlja celovit pogled na prostor in je osnova za razvoj možnih scenarijev.

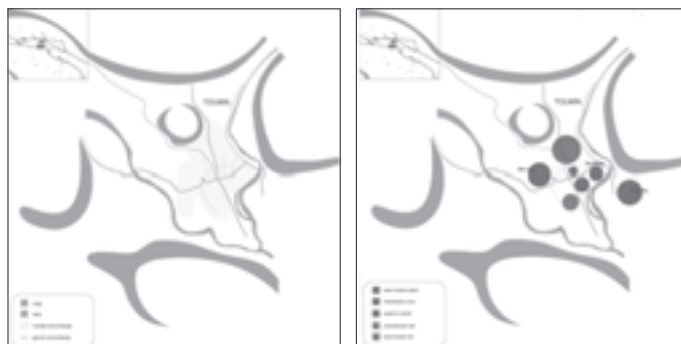
Vizija možnega razvoja teritorija je predstavljena v treh različnih scenarijih:

- a Zapuščeni teritorij (ključne besede: meja, omejitve, naravno območje, izguba prebivalstva): Razvoj teritorija temelji na lokalnih intervencijah, brez skupne komunikacije in skupnih interesov razvoja.
- b "Banalni" teritorij (ključne besede: brez omejitev, infrastruktura, nestabilno prebivalstvo): Razvoj teritorija temelji na institucionalnih infrastrukturnih razvojnih programih.
- c Teritorij na meji (ključne besede: transformacija, selekcija, ponovna naselitev): Razvoj teritorija temelji na posebnih programih in projektih, ki se prepletajo.

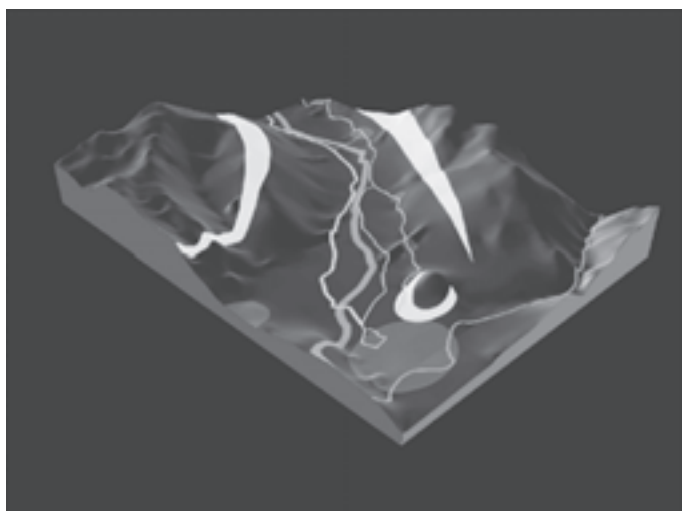
Cilj projekta (čezmejnega teritorija) je povezovanje občin Tolmin in Dreka, ki bi omogočalo, da nove razvojne paradigme izhajajo iz konceptov teritorija odprtih in fleksibilnih struktur, prilagajanja medobčinskih, regionalnih prostorskih planov in vzpostavitve različnih programov razvoja (sistem komunikacij, sistem ponovne poselitve, uporaba alternativnih virov, turistični razvoj,...). Razvojne strukture temeljijo na zaščiti okolja in na trajnostnem razvoju.

Projekt predstavlja refleksijo idej na čezmejnem območju. Proces razvoja projekta je potekal od ideje meje kot *linije*, skozi delovni proces analiz in dialogov do meje kot *območja* in končno z vidika prečnih povezav in razpoznavnosti identitet do ideje meje kot *prostora*. Scenariji (*zapuščen teritorij*, *"banalni" teritorij* in *teritorij na meji*) napovedujejo možne situacije, nastale zaradi odsotnosti dialoga, pomanjkanja vizij in razvojnih programov in hkrati zaradi prisotnosti dialoga in dobrih razvojnih programov.

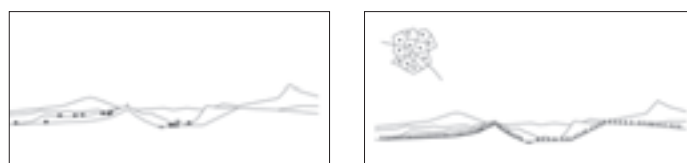
Sodelovanje med slovensko in italijansko skupino študentov je odprlo nov dialog in preseglo razliko dveh etničnih skupnosti. Skupaj ponujajo nove vizije prostorskega razvoja Tolmina in Dreke/Drenchie, kot sodobnega evropskega teritorija.

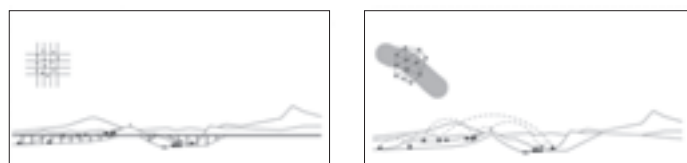
Slika 4: Fenomenologija razvoja.
Development phenomenology.

Slika 5: Fenomenologija prostora.
Space phenomenology.

Slika 2: Levo - osnovni model.
Desno - zapuščen teritorij.
Left - basic model.
Right - abandon territory.

Slika 3: Levo - banalni teritorij.
Desno - teritorij na meji.
Left - banal territory.
Right - border territory.

Vodji projekta: prof. Mauro Bertagnin, Univerza v Vidmu, prof. mag. Peter Gabrijelčič, mentorica skupine Tolmin: dr. Špela Hudnik, mentorica skupine Dreka/Drenchia: Daniela Deperini, zunanja sodelavka: Cristina Chersi, skupina študentov: Katja Saje, Andrea Catto, Andreja Zajc, Marianna Collaut, Špela Petrovčič, Simone Gobber, Matej Tiselj, Elisa Ruzzier, Nejc Trošt, Johanna Riva

dr. Špela Hudnik
Monochrome arhitekti, Ljubljana; teh. sod. Univerze v Ljubljani, Fakultete za arhitekturo
monochrome@siol.net